

At rationing negative indicators in relation to their maximum and minimum values over the investigation period there is a problem of normalized values obtaining outside the range from 0 up to 1 and impossibility of correct calculation of the influence of negative value to integral index of economic security. As the example of calculating of banking security of Ukraine, disadvantages of existing methodological approaches application to rationing indicators «Return on assets» (ROA) and «Return on equity» (ROE), which values were negative in 2009-2011, were shown. The Methodology of rationing negative indicators, which helps to receive normalized values in the range from 0 to 1 and count correctly the conformity of actual values of these indicators to the safety criteria, was suggested. It is based on the concept of formula construction, which was introduced by us. Using the suggested correlation, the calculation of integral index of banking security of Ukraine over the period 2009–2013, which get into the correct probability interval, was conducted.

Key words: *economic security, methods of rationing indicators, normalized values, integral index.*

Стаття надійшла 8 травня 2015 р.

УДК 351.863(477)

**І. В. Бойчук,
М. В. Вінічук**

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Розглянуто різні погляди на соціальну функцію державного управління. Окреслено місце соціальної функції державного управління в системі функцій держави. Проаналізовано основні показники рівня та якості життя населення України. Визначено сутність поняття «соціальний аудит» і його значення в системі державного управління. Запропоновано виокремлення поняття «соціальний контролінг».

Ключові слова: *соціальний аудит, соціальна безпека, соціальний контролінг, соціальна політика, соціальна функція державного управління, рівень життя населення, соціальні стандарти.*

Постановка проблеми. Сучасний етап соціально-економічного розвитку України та її місце у світових економічних відносинах характеризуються кризовими явищами в економічній, політичній, соціальній та духовній сферах, що свідчить про неефективність та недосконалість проведених реформ, про нагальну необхідність проведення нових реформ і, як наслідок, про виникнення низки масштабних загальнодержавних проблем, які безпосередньо впливають на рівень і якість

життя населення. У глобалізованому середовищі домінуючий вплив на розвиток цивілізації здійснюють соціальні фактори, які охоплюють усі сфери економіки і впливають на трансформацію загальнолюдських цінностей, вимагаючи збалансування у системі «держава – суб'єкт ринкової економіки – громадянин» [1, с. 3]. Очевидно, що в цих умовах найважливішою є людина і лише дієва реалізація людського потенціалу спроможна забезпечити достатній рівень економічного та соціального розвитку країни, що можна досягнути методами ефективного державного управління.

Стан дослідження. У сучасній економічній літературі проблема визначення та аналізу соціальної функції державного управління розглядається надто вузько. Дослідження соціальної функції держави у різні періоди здійснювали А. Аслунд, Ч. Барнард, Ф. Бродель, Дж. Б'юкенен, В. фон Гумбольд, Г. Еспін-Андерсен, В. Зомбарт, П. Козловський, Е. Ліндаль, Е. Лундберг, Д. Мак Грегор, Е. Мейо, А. Мюллер-Армак, М. Паркер Фоллет, П. Сутела, Б. Улін. З погляду державного управління ця проблема відображена у працях В. Бакуменка, О. Берданової, В. Дзюндзюкома, Н. Корабльової, В. Корженкова, Ю. Куца, О. Крюкового, В. Мартиненка, Т. Хомуленка, О. Радченка, В. Скуратівського. Сучасними дослідниками різних аспектів функцій держави є М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарук, В. Бульба, В. Василенко, О. Джураєва, А. Колодій, А. Сіленко, О. Скрипнюк, В. Співак та інші, а соціальні проблеми економічної безпеки висвітлені у працях З. Варналія, Т. Васильціва, О. Власюка, В. Гейця, Л. Герасименко, Я. Гончарука, Л. Гринів, О. Джужі, Я. Жаліла, Ю. Зайцева, О. Іляш, С. Кірсєва, М. Кічурчак, О. Користіна, Е. Лібанової, Є. Панченка, В. Савчука, В. Сікори, В. Сенчагова, А. Сухорукова, М. Флейчук, Л. Яремко та ін. Крім того, донині немає теоретичного обґрунтування терміна «соціальний контролінг» та доволі обмежені дослідження поняття «соціальний аудит», які можна розглядати як механізми реалізації соціальної функції державного управління та як інструменти забезпечення соціальної безпеки держави. Варто зазначити, що проблеми соціального аудиту відображені у працях російських учених, зокрема, А. Шурус [2], Ю. Попова [3], окремі аспекти висвітлені українськими соціологами О. Мазуриком та Т. Єресковою [4]. Проблематика соціального контролінгу подається у зарубіжних джерелах як елемент системи контролінгу в апараті державного управління [5] та не відображена в економічній літературі як механізму регулювання відносин у соціальній сфері. Водночас більшість досліджень щодо виокремлення соціальної функції державного управління, розвитку соціальної держави стосуються історичних, філософських та політичних аспектів. Надзвичайно мало досліджень, що розглядають ці питання в економічному контексті.

Мета. Визначення проблем регулювання економічної безпеки держави в контексті забезпечення стабільності соціально-економічної системи України.

Виклад основних положень. Проблеми, пов'язані із розумінням сутності соціальної компоненти економічної безпеки України, соціальної політики, взаємин держави та суспільства, побудови соціальної держави, визначення її сутності, здавна є предметом досліджень багатьох учених. Теоретичне дослідження проблеми природи та типологізації процесів соціалізації економічного розвитку має давню історію і у зарубіжній, і у вітчизняній економічній літературі. Це зумовлене тим, що в будь-якій економічній системі в центрі завжди є людина не лише як головна продуктивна сила або основний економічний ресурс чи фактор, а як мета і ключовий соціальний результат господарської діяльності [6, с. 16–17]. Як відомо, людина може існувати виключно в межах соціетального простору, що зумовлює принципову та найважливішу роль соціальних чинників у становленні й розвитку людства [1], а держава як універсальний соціально-політичний інститут повинна забезпечити належні фізіологічні, матеріальні, духовні та загальносоціальні потреби, що й буде наслідком реалізації соціальної функції державного управління. Для населення виявом соціальної функції є соціальні норми, нормативи та соціальні стандарти життя.

Основним соціальним стандартом рівня життя населення є прожитковий мінімум доходів громадян. Доцільно прослідкувати зміну в Україні розміру прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць за період із 2009 до 2015 рр. для з'ясування основних проблем у соціальній сфері. Як бачимо (рис. 1), розмір прожиткового мінімуму має чітку тенденцію до збільшення.

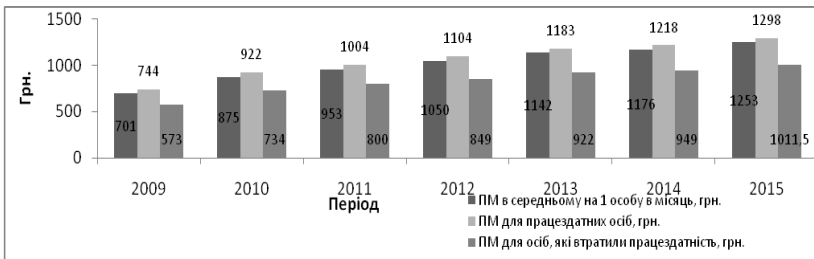

Рис. 1. Динаміка розміру прожиткового мінімуму різних категорій осіб в Україні за 2009–2015 рр., грн.

Складено за: [7].

Так, у 2010 р. порівняно з 2009 р. його розмір збільшився на 174 грн., або ж на 24,84%. У 2011 р. порівняно з 2010 р. збільшення відбулося на 78 грн. (8,91%), порівнюючи 2011 р., з 2009 р. – на 252 грн. (35,95%). У 2012 р. та у 2013 р. розмір прожиткового мінімуму також зберіг стійку тенденцію до зростання (10,18% та 8,76%). Аналіз цього показника за 2014 р. дає змогу стверджувати, що розмір прожиткового мінімуму порівняно з попереднім роком збільшився лише на 34 грн. (2,98%). Водночас у 2014 році відбулося різке підвищення рівня інфляції на 25,2% (рис. 2), що підтверджує загострення проблеми зубожіння населення країни.

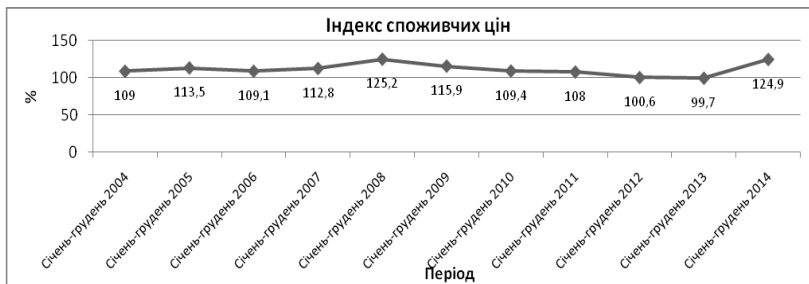

Рис. 2. Динаміка індексу споживчих цін за 2004–2014 рр.,
% до попереднього року

Складено за: [8].

На 2015 рік, в умовах жорсткої економії фінансових ресурсів, Законом України «Про державний бюджет на 2015 рік» передбачено розмір прожиткового мінімуму в середньому на одну особу в місяць на рівні 1176 грн. і лише в грудні заплановано підвищення до 1330 грн. Встановлені законодавством розміри мінімальної заробітної плати та пенсії свідчать про поступове збільшення і розмірів мінімальної заробітної плати, розмірів середньомісячної заробітної плати в розрахунку на одного штатного працівника, і мінімальної пенсії за віком.

Розмір мінімальної зарплати у 2010 р. (табл. 1) зріс порівняно з 2009 р. на 178 грн., або ж на 23,92%; у 2011 р. порівняно з 2010 р. – на 82 грн. (8,89%) та на 260 грн. (34,95%) порівняно з 2009 р. Період із 2012 р. до 2014 р. також характеризується поступовим зростанням цього показника від 1104 грн. до 1218 грн. відповідно. На 2015 рік заплановано збільшення розміру мінімальної заробітної плати в середньому до 1378 грн.

Темп зростання мінімальної, середньомісячної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком у 2009–2015 рр.

№ з/п	Показники	Січень-грудень 2009 р.	Січень-грудень 2010 р.	Січень-грудень 2011 р.	Січень-грудень 2012 р.	Січень-грудень 2013 р.	Січень-грудень 2014 р.	Січень-грудень 2015 р. *
1.	Розмір мінімальної заробітної плати, грн.	744	922	1004	1104	1183	1218	1378
2.	Розмір середньомісячної зарплати в розрахунку на 1 штатного працівника, грн.	1906	2239	2633	3026	3274	3480	3455**
3.	Розмір мінімальної пенсії за віком, грн.	573	734	800	849	922	949	1011,5

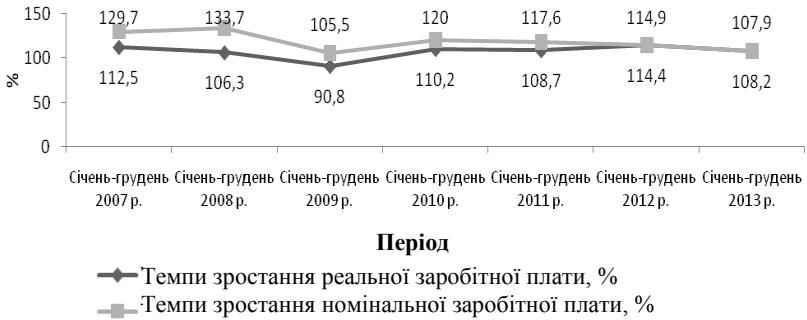
* Прогнозні дані; ** дані наведені за січень 2015 р.

Складено за: [7; 8].

Відповідно, зберігається чітка тенденція до зростання і щодо розміру середньомісячної зарплати в розрахунку на 1 штатного працівника. У 2010 р. порівняно з 2009 р. він збільшився на 17,47%, а у 2011 р. порівняно з 2010 р. – на 17,60%, у 2012 р. на 14,93% порівняно з 2011 р. та на 8,20% у 2013 р. порівняно з 2012 р. У 2014 р. цей показник закріпився на рівні 3480 грн. та у січні 2015 р. досягнув 3455 грн. Загалом за останні роки розмір середньомісячної зарплати в розрахунку на 1 штатного працівника збільшився на 81,27%, що свідчить про певні позитивні зміни в економіці та про зростання соціальних стандартів. Варто зазначити, що швидкими темпами відбувалося зростання розміру мінімальної пенсії за віком з 573 грн. у 2009 р. до 949 грн. у 2014 р., або ж на 65,62%. Законом України «Про державний бюджет на 2015 рік» передбачено збільшення мінімальної пенсії за віком у середньому до 1011,5 грн.

Доцільно також провести порівняльний аналіз між темпами зростання реальної та номінальної заробітної плати (рис. 3), оскільки номінальна заробітна плата характеризує рівень заробітної плати незалежно від зміни цін на товари і послуги. Проте розміри номінальної заробітної плати не дають реального уявлення про життєвий рівень

працівника, тому що ціни на товари та послуги не є постійними, а, як правило, постійно зростають під впливом інфляції. На це вказує реальна заробітна плата – та кількість товарів і послуг, яку працівник може придбати на свою номінальну заробітну плату після сплати всіх податків.

Рис. 3. Темпи зростання номінальної та реальної заробітної плати у 2007–2013 рр., %

Складено за: [8].

Темп росту номінальної заробітної плати за період із 2007 до 2012 року є значно вищим, ніж темп зростання реальної зарплати, проте в умовах 2013 р. збільшення реальної заробітної плати на 0,3% є вищим, ніж номінальної. Тобто, ми спостерігаємо загальне підвищення розмірів номінальної заробітної плати населення, проте водночас відбувається зниження їх купівельної спроможності. Різниця між темпом росту номінальної та реальної зарплати становить: 17,2% у 2007 р.; 27,4% у 2008 р.; 14,7% у 2009 р.; 9,8% у 2010 р., 8,9% у 2011 р., 0,5% у 2012 р. та – 0,3% у 2013 р. Це свідчить про значне зростання цін у 2007–2009 рр. і знову ж таки пов'язано зі світовою фінансовою кризою.

Для ефективного регулювання процесів, які відбуваються у соціальній сфері, та забезпечення належного рівня життя населення, необхідно, щоб соціальна функція держави стала одним з основних напрямів її діяльності, а соціальна політика – механізмом її реалізації. В таких умовах з урахуванням післякризових макроекономічних обмежень, сформувати позитивні соціальні тренди, створити соціально-економічні умови життя суспільства, підвищити добробут його членів, забезпечити соціальну справедливість та максимізацію цільового

використання обмежених фінансових ресурсів на цілі соціальної політики зможе реформа системи соціального забезпечення [9, с. 65]. На сучасному етапі проведення такої реформи необхідно узгодити із можливостями державного апарату та його спроможністю ефективно виконувати функції державного управління.

Згідно з сучасними науковими поглядами, функції державного управління – це складові змісту управлінської діяльності, що характеризуються певною самостійністю, однорідністю, складністю та стабільністю владно-організуючого впливу суб'єкта управління, спрямованого на забезпечення життєво значущих потреб об'єкта управління [10, с. 29–30]. Доцільно визначити антропологічні витoki функцій держави (рис. 4).

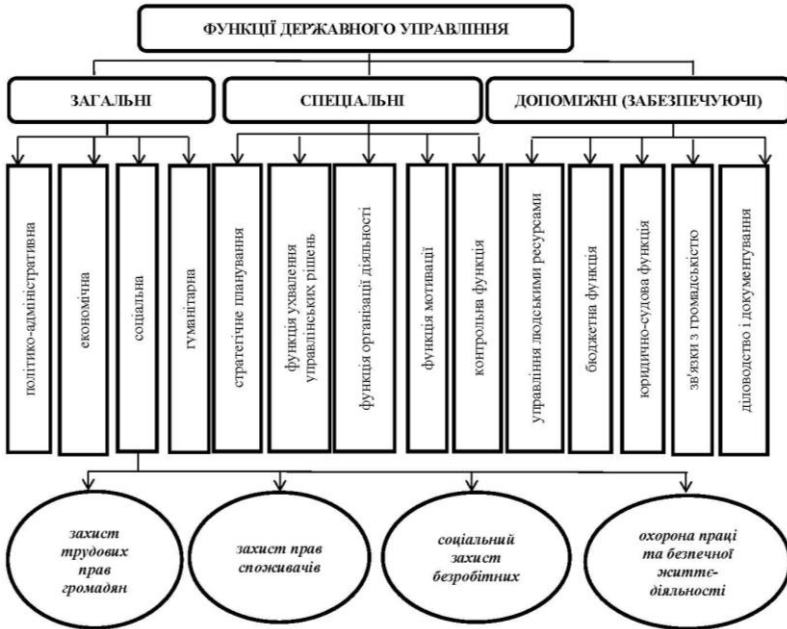
Рис. 4. Місце соціальної функції держави в механізмі державного управління

Складено за: [1, с. 5].

Як бачимо, держава є соціальним механізмом, на який покладені функції впорядкування, отримання та розподілу ресурсів, що здійснюються через державні органи.

Особливої уваги заслуговує соціальна функція державного управління, яка є фундаментальною цінністю суспільства та визначальним чинником його організації.

Місце соціальної функції у системі функцій державного управління зображено на рис. 5.

Рис. 5. Місце соціальної функції у системі функцій державного управління

Складено автором за: [10].

Соціальна функція державного управління є однією із основних і полягає у захисті трудових прав громадян, захисті прав споживачів, соціальному захисті безробітних та охороні праці і безпечної життєдіяльності [10, с. 31–40]. Забезпечити виконання державою її соціальної функції неможливо без одночасного виконання економічної функції, яка охоплює визначення стратегії соціально-економічного розвитку країни; регулювання правових аспектів функціонування ринкової економіки; вплив на діяльність суб'єктів господарювання та інтенсивність інвестиційних потоків через систему економічних регуляторів (державний бюджет, податки, грошово-кредитна політика, цінова політика тощо); здійснення структурної політики з метою інтенсифікації виробництва, підвищення його конкурентоспроможності на світових ринках; коригування соціальних параметрів суспільства безпосередньо через важелі соціальних гарантій, пільг, фінансування послуг, системи соціального страхування [10, с. 31–40].

Як бачимо, соціальна й економічна функції державного управління взаємопов'язані і, по суті, реалізувати соціальну неможливо без економічної, оскільки держава невзможі забезпечити соціальні гарантії в умовах відсутності фінансових ресурсів. Тому доцільно здійснити аналіз видатків Зведеного бюджету України на соціальні потреби та на соціально-культурні заходи. Динаміка видатків Зведеного бюджету на соціальні заходи (рис. 6) має висхідний характер та відображає позитивні зміни в державі, проте це не зумовлює підвищення рівня та якості життя населення, оскільки існують такі об'єктивні чинники, як інфляція та безробіття, що знижують купівельну спроможність населення та не дають зменшити соціальну нерівність між громадянами, що підтверджують розрахунки зміни обсягів видатків Зведеного бюджету України на соціальну сферу. Варто зазначити, що політика держави спрямована на поступове підвищення обсягів фінансування соціальної сфери, про що свідчить стрімке зростання видатків на соціальні заходи із 74 млрд. грн. у 2008 р. до 269,9 млрд. грн. у 2012 р. та 295,5 млрд. грн. у 2013 р. (рис. 6). Аналізуючи обсяги видатків Зведеного бюджету на основні соціальні цілі: на соціальний захист та соціальне забезпечення; на освіту; на духовний і фізичний розвиток; на охорону здоров'я та на житлово-комунальне господарство, спостерігається значне збільшення видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення з 74,07 млрд. грн. у 2008 р. до 145,06 млрд. грн. у 2013 р.

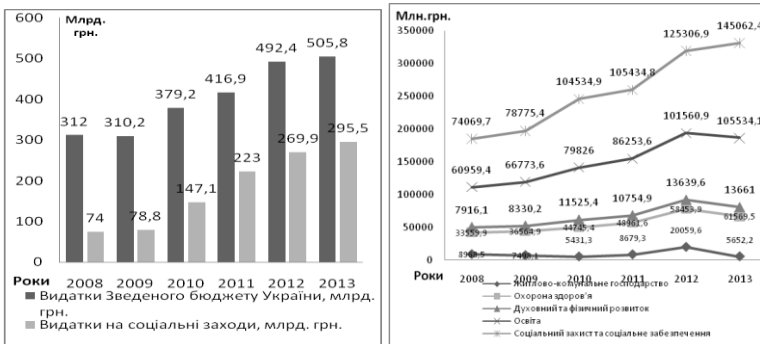

Рис. 6. Динаміка видатків Зведеного бюджету України на соціальні потреби та на соціально-культурні заходи, 2008–2013 рр.

Складено за: [11; 12].

Нижчими темпами фінансувалося житлово-комунальне господарство –1470,4 млн. грн. у 2009 р. порівняно з 2008 р. та підвищилося у 2012 р. порівняно з 2008 р. лише на 11,09 млрд. грн., а у 2013 р. порівняно з 2008 р. зменшилося на 3316,3 млрд. грн. Незначними обсягами фінансування забезпечувалась сфера охорони здоров'я та сфера духовного та фізичного розвитку, що спричинило виникнення у них соціальної напруженості.

З метою подолання і попередження негативних процесів у суспільстві та для зменшення соціальної напруженості необхідно негайно розробити дієву стабілізаційну політику, яка дасть змогу переглянути принципи системи адресної допомоги, дозволить підвищити рівень життя населення шляхом посилення ефективності виробництва на базі науково-технічного прогресу, повної зайнятості населення, стабільності цін, досягнення збалансованості у зовнішньоекономічних зв'язках, проявиться у стабільному курсі національної валюти та ефективності міжнародних фінансових операцій, а також підвищить рівень соціальної безпеки держави.

Нині пріоритетні завдання держави полягають у раціоналізації соціальних видатків бюджету шляхом забезпечення ефективності функціонування організацій соціальної сфери та цільового характеру надання соціальної допомоги [9, с. 48], перегляді адресності надання соціальних пілг та у максимально ефективному використанні соціальних видатків держави завдяки організаційній модернізації та посиленню цільового спрямування видатків.

Варто зазначити, що сьогодні політика держави спрямована на поступове підвищення обсягів фінансування соціальної сфери, про що свідчить стрімке зростання видатків на соціальні заходи із 74 млрд. грн. у 2008 р. до 295,5 млрд. грн. у 2013 р.

Водночас політика сучасної соціальної держави передбачає всебічний розвиток людини і громадянина, то невід'ємно компонентою соціальної та економічної функції держави повинен стати гуманітарний складник, сутність якого полягає у функціонуванні та розвитку освіти, науки і культури, завдяки яким реалізується конституційне право кожного громадянина на одержання певного рівня освіти і залучення до культурних надбань.

Гуманітарна функція повинна спрямовуватися на: розвиток культури і мистецтва, театру та кінематографії, музейної справи, образотворчого мистецтва, книговидання; збереження культурної спадщини України; упорядкування та якісний розвиток мережі культурно-освітніх закладів; впровадження новітніх технологій у сфері освіти; розширення та вдосконалення форм отримання освіти; розвиток інформаційного простору; активізацію пропаганди здорового способу

життя, створення умов для належного фізичного виховання людини та її відпочинку, зменшуючи рівень маргіналізації суспільства [10, с. 31–40].

Проте ефективність державного управління у соціальній сфері можна досягнути лише у разі комплексної реалізації соціальної, економічної та гуманітарної функцій, забезпечивши цим високий рівень розвитку економічної, політичної та соціальної системи, сприяючи ефективній соціалізації економічних систем.

В умовах стрімкого поширення євроінтеграційних процесів, твердження про соціальну функцію держави потребують нових підходів до розуміння її сутності, оскільки у суспільстві виникають інші дестабілізуючі фактори, зокрема, різка соціальна і матеріальна диференціація суспільства, низький рівень соціальної справедливості та соціального партнерства, збільшення рівня бідності, які сповільнюють його розвиток, що спостерігається сьогодні й в Україні.

Серед основних принципів соціальної держави пріоритетним доцільно визнати принцип загального добробуту. Він спрямований на повне гарантоване забезпечення потреб громадян у необхідних матеріальних і духовних благах. Критерієм дотримання принципу загального добробуту є високий рівень життя населення, що визначається обсягом і структурою споживання, сукупністю поточних доходів і накопичень, забезпеченістю житловими умовами тощо. Принцип соціальної справедливості визначає міру забезпечення окремих громадян матеріальними та духовними благами відповідно до їх внеску в суспільно корисну працю [13] та створює реальну перспективу динамічного зростання та якісного розвитку економіки країни, підвищення рівня життя населення й забезпечення достатнього рівня соціальної безпеки, яка, згідно з Наказом № 1277 від 29 жовтня 2013 року «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [14], визначається як стан розвитку держави, за якого вона здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни [15, с. 2].

Соціальна безпека передбачає побудову системи індикаторів та показників, що для України є порівняно новим завданням, проте серед країн СНД вона стала лідером у питаннях систематизації цих показників і окреслення їх порогових значень у соціальній сфері та адаптації до соціально-економічної ситуації в країні. Конкретні показники, за допомогою яких оцінюють рівень соціальної безпеки, доцільно подати у таблиці 2.

**Аналіз окремих індикаторів стану соціальної безпеки України
у 2010–2013 рр.**

№ з/п	Індикатор	Одиниця виміру	Порогове значення X_{opt}	Фактичний стан в Україні			
				2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Частка населення із сукупними витратами, які є нижчими 75% медіанного рівня сукупних витрат (рівень бідності)	%	не більше 25	24,1	24,3	25,5	25,6*
2.	Відношення середньої зарплати до прожиткового мінімуму	разів	не менше 3	2,6	2,8	2,9	2,9
3.	Відношення середнього розміру пенсії до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	разів	1–2	1,45	1,49	1,48	1,60
4.	Відношення сукупних витрат 10% найзабезпеченішого населення до 10% найменш забезпеченого	разів	не більше 8	2,2	2,7	4,8**	4,8**
5.	Частка витрат на харчування (продовольчі товари та харчування поза домом) у загальному обсязі споживчих грошових витрат домогосподарств	%	не більше 50	53,5	53,9**	51,5**	52**
6.	Рівень безробіття (за методологією МОП)	%	не більше 10	8,1	7,9	7,5	7,2

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8
7.	Рівень зайнятості населення у віці 15–70 років, відсотків населення відповідної вікової групи	%	не більше 50–60	58,5	59,2	59,7	60,3
8.	Наявність житлового фонду в середньому на одну особу	м ²	не менше 25	23,3	23,5	23,7	23,8
9.	Обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я	% до ВВП	не менше 4	4,1	3,7	4,1	5,9**
10.	Обсяг видатків зведеного бюджету на освіту	% до ВВП	не менше 8,3	7,4	6,6	7,2	10,1**

* Дані наведені за 1 квартал 2013 р.; ** дані наведені за 9 місяців відповідного року.

Складено за: [8; 16].

Здійснений аналіз основних показників переконливо свідчить про тривале зниження соціально-економічного розвитку, про складну економічну ситуацію, яка провокує низку загроз національним інтересам країни, що призводить до посилення соціального напруження, до загрози соціально-економічній стабільності, до зниження рівня національної безпеки держави та підтверджує неефективність виконання соціальної функції державного управління.

Як бачимо, згідно з офіційною статистикою, за аналізований період такі показники, як відношення середньої зарплати та мінімального розміру пенсії до прожиткового мінімуму, частка витрат на харчування у загальному обсязі споживчих грошових витрат домогосподарств, рівень зайнятості, обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я та на освіту, наявність житлового фонду в середньому на одну особу не досягають або ж перевищують порогові значення та провокують виникнення загроз у соціальній сфері. Очевидно, що на сучасному етапі розвитку України, забезпечення високого рівня її соціальної безпеки є найважливішим пріоритетом, оскільки досягнення

високого рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, поряд із збереженням людського потенціалу та стимулюванням діяльності населення країни, зумовлюють підвищення рівня життя та сприяють ефективній соціалізації економічних систем. Забезпечення достатнього рівня соціальної безпеки можливе за умови досягнення рівноваги між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці шляхом подолання диспропорцій у структурі зайнятості, виокремивши «середній клас», врегулювавши податкове законодавство та підтримавши малий і середній бізнес, забезпечивши цим підвищення рівня зайнятості.

Необхідно зазначити, що у 1970-і роки спостерігалася масова критика держави загального добробуту, яка спрямовувалась на аналіз її функціональних збоїв у механізмі та вимагала здійснення низки соціальних реформ, за яких до компетенції нової інтегрованої держави вже не входить відповідальність за надання суспільних благ, але як країна із регуляторними функціями вона відповідальна за надання послуг приватними структурами [17, с. 4–5]. Можна припустити, що вже тоді виник так званий соціальний аудит, як універсальна технологія комплексної перевірки реального стану соціального об'єкта відповідно до прийнятих стандартів, що передбачає сукупність послідовних операцій, процедур цілеспрямованого впливу і реалізації намічених раніше планів, спрямованих на отримання оптимального соціального результату суспільства методами програмного аудиту, моніторингу, діагностики, соціальної експертизи, кваліметричного аналізу [18]. В сучасній інтерпретації соціальний аудит – це посилення соціальної відповідальності підприємницьких структур відповідно до законодавчих, етичних норм і суспільних очікувань, з урахуванням забезпечення належних умов праці і соціальних благ своїх працівників, з дотриманням професійних стандартів діяльності, фінансової відповідальності, сприяючи поліпшенню соціально-економічної ситуації, підвищенню якості життя населення, піклуванню про збереження довкілля [19]. Тобто це означає, що держава поступово переклала соціальну відповідальність на підприємницькі структури, а за собою залишала функції регулювання процесів у соціальній сфері.

Висновки. Ми вважаємо, що на сучасному етапі розвитку України як соціальної держави було б недостатнім запровадження соціального аудиту. На нашу думку, необхідно запровадити новий інструмент комплексного дослідження соціальної функції держави, яким повинен стати соціальний контролінг, що вміщує елементи обліку, аналізу, аудиту, управлінського, економічного, фінансового, соціального контролю та державного управління. Це дасть змогу планувати, відслідковувати, контролювати та прогнозувати всі процеси, які безупинно

відбуваються у суспільстві, впливаючи на рівень і якість життя населення, та контролювати їх, забезпечуючи цим виконання соціальної функції державного управління та достатній рівень соціальної безпеки держави. Реалізація державою соціальної функції забезпечить виконання економічної функції, захисту прав і свобод людини та громадянина, тобто соціальна функція державного управління буде спроможною синтезувати соціальний, економічний та політичний аспекти розвитку суспільства.

Отже, підсумовуючи викладене, варто зазначити, що здійснений аналіз аспектів економічних перетворень соціальної держави свідчить, що соціальні реформи, які відбуваються в українському суспільстві, – це наслідки політичних та економічних криз. На основі цього можна стверджувати, що сьогодні, на етапі післякризового розвитку економіки, за умов низького рівня життя населення утворилася найсприятливіша платформа для проведення соціального реформування. Світова практика свідчить, що дієвими є два способи забезпечення соціальної захищеності громадян: 1) держава сама здійснює перерозподіл національного багатства шляхом фінансування соціальних програм; 2) держава дає змогу громадянам забезпечити себе пенсією, коштами на випадок хвороби тощо, а також надає право вибору тієї чи іншої соціальної послуги на ринку [20]. Для України, на нашу думку, було б доцільним поєднання обох способів. За таких умов соціальний контролінг розглядатиметься з погляду активності населення, яка проявляється в діяльності громадських рухів і організацій, у засобах масової інформації, зверненнях, листах і стане найбільшим виявом демократизації суспільства та методом ефективної соціалізації [21, с. 212] і буде інструментом забезпечення соціальної безпеки держави та соціальної захищеності зокрема. А соціальний аудит буде одним із елементів соціального контролінгу.

---

1. Соціальні функції держави як фундаментальна категорія державно-управлінської науки / В. Г. Бульба. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pubupr/2011_4/doc/1/01.pdf.

2. Шулуc А. А. Социальный аудит / А. А. Шулуc. – М.: Академический проект, 2008. – 620 с.

3. Социальный аудит как один из индикаторов социальной ответственности / Ю. Н. Попов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vapsv/2012_2/St_13.pdf.

4. Мазурик О. В. Социальный аудит в системе социального управления / О. В. Мазурик, Т. В. Єрескова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Mazurik.pdf.

5. Функціональний аналіз, ефективність, контролінг та аудит у системі державної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/326/9.pdf>

6. Башнянин Г. І. Ефективність соціалізації економічних систем: методологічні проблеми метрологічного аналізу / Г. І. Башнянин, Л. Я. Гончарук. – Львів: Новий Світ-2000, 2010. – 240 с.

7. Про державний бюджет на 2007–2015 роки: Закони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

8. Офіційна веб-сторінка Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

9. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації. Аналітична доповідь / за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2011. – 66 с.

10. Висоцький О. Ю. Основи державного управління: конспект лекцій: у 2 ч. / О. Ю. Висоцький, О. Є. Висоцька, Ю. П. Шаров. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2008. – Ч. I. – 52 с.

11. Річні звіти НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

12. Офіційна веб-сторінка Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.

13. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави / О. І. Крюков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Arpu/2010_1/doc/1/04.pdf.

14. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ № 1277 від 29 жовтня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

15. Аналітична записка Державної служби зайнятості за січень–вересень 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.

16. Ринок праці України у 2011 році: аналітично-статистичний збірник. – К., 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list1>.

17. Бульба В. Историко-компаративний аналіз трансформацій соціальних функцій держави в Німеччині кінця ХХ ст. / В. Бульба // Теорія та практика державного управління. – Вип. 2 (33) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Trpu/2011_2/doc/5/01.pdf.

18. Обставини формування соціального аудиту (СА): довідка про соц. аудит [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://socaudit.com.ua/dovidka-pro-socialnij-audit-3>.

19. Соціальний аудит [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vipstar.com.ua/sotsialnyy-audy.html>.

20. Бульба В. Соціальні функції держави: сучасні моделі реалізації в державному управлінні / В. Бульба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2011-2/doc/1/02.pdf>.

21. Державний контролінг у системі державної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/326/9.pdf>.

Бойчук И. В., Виничук М. В. Социальные аспекты регулирования экономической безопасности государства

Рассмотрены различные взгляды на социальную функцию государственного управления. Определено место социальной функции государственного управления в системе функций государства и механизме государственного управления.

Проанализированы основные показатели уровня жизни населения Украины. Определена сущность понятия «социальный аудит» и его значение в системе государственного управления.

Предложено выделение понятия «социальный контроллинг» и определение его как нового инструмента комплексного исследования социальной функции государства.

Ключевые слова: *социальный аудит, социальная безопасность, социальный контроллинг, социальная политика, социальная функция государственного управления, уровень жизни населения, социальные стандарты.*

Boychuk I. V., Vinichuk M. V. Social aspects of regulation economic security

Different views on the social function of public administration. Outlined place social functions of government functions in the system state and the mechanism of governance.

The problems adjusting economic security in the context of stable social and economic system of Ukraine, issues related to understanding the nature of the social component of economic security of Ukraine, social policy, relations between the state and society of the social state. The basic standards of living in Ukraine. The essence of the concept of «social audits» and its place in the public administration. Posted analytical assessment of the social norms, regulations and standards of social and quality of life. Studied anthropological origins of the state and evolution of viewson the social function of public administration. The calculation of some indicators of social security of Ukraine.

The priority task of the state and the basic principles of the welfare state. It is proved that the effective regulation of social services and adequate living standards is essential that the social function of the state has become a major focus of its activities, and social policy – its implementation mechanism.

In such circumstances, taking into account the post-crisis macroeconomic constraints create positive social trends to create socio-economic conditions of society, the well-being of its members, to ensure social justice and maximizing targeted use of limited financial resources for social policy will reform the social security system.

A separation of the notion of ‘controlling’ and defining it as a new tool for the study of complex social functions of the state. A practical introduction to the state Department of Social Audit.

Key words: *socialaudit, socialsecurity, social Controlling, social policy, social function of public administration, living standards, social standards.*

Стаття надійшла 11 травня 2015 р.